Adviesrapport

Methodeontwikkeling & competentieontwikkeling in het werken met zingevingsvraagstukken.

RIBW Nijmegen & Rivierenland

Afstudeeropdracht van:	Johannes Schouten en Jesse Tromp
Opleiding:	Sociaal Pedagogische Hulpverlening
Studiejaar:	2011-2012
Datum afstuderen:	Augustus 2012
In opdracht van:	RIBW Nijmegen-Rivierenland
Afstudeerbegeleider CHE:	Karlan van Ieperen-Schelhaas
Afstudeerbegeleider RIBW:	André Daamen

Inhoudsopgave:

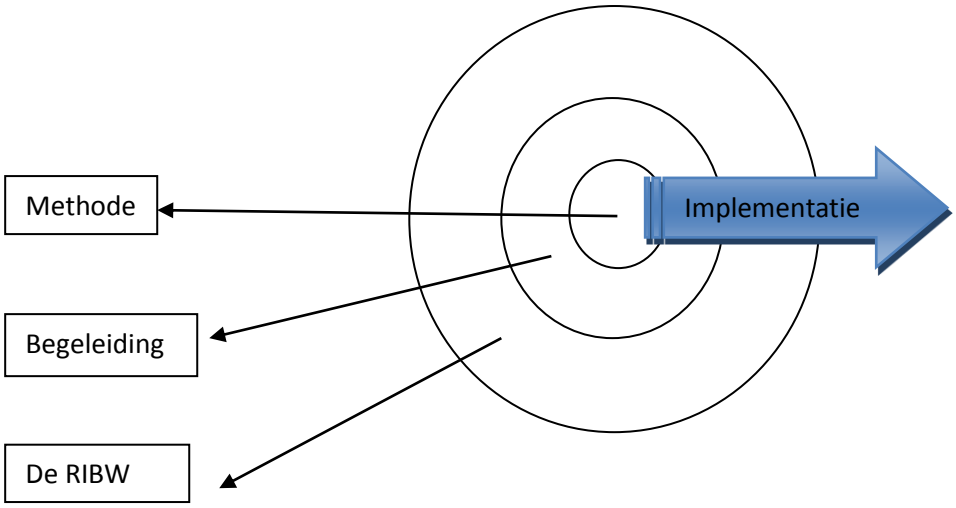
1. Inleiding: 2
2. Aanbevelingen: 3
2.1 Factoren van invloed op het werken met de methode: 3
2.2 De methode 3
2.2.1 De methode inhoudelijk 3
2.2.2 Beschrijving van de methode 3
2.2.3 Afsluiting 4
2.3 Begeleiders: 4
2.3.1 Het competentieniveau van begeleiders. 4
2.3.2 De relaties tussen begeleiders en hulpmiddelen. 4
2.3.3 Afsluiting 5
2.4 Implementatie: 5
2.4.1 Processen rond de implementatie 5
2.4.2 De bekendheid van de methode 6
2.5 Discussie: 6
3. Checklist methode: 7
4. Afsluiting: 8
5. Literatuur: 8

1. Inleiding:

Naar aanleiding van ons onderzoeksverslag (methodiekondersteuning bij zingevingsvraagstukken) hebben wij dit adviesrapport opgesteld. In dit rapport zullen we alle conclusies en aanbevelingen nogmaals weergeven die we als advies aan de RIBW mee willen geven om te gebruiken bij het verder ontwikkelen van de methode zingeving. Dit is handig omdat dit rapport in tegenstelling tot het onderzoeksverslag een stuk kleiner is, dit heeft als voordeel dat de belangrijkste conclusies en aanbevelingen snel terug te vinden zijn. Wanneer iemand graag meer uitleg en verdieping wil is het altijd mogelijk om het onderzoeksverslag erop na te lezen. Aan het eind van dit rapport zullen we een checklist bijvoegen die handig is wanneer er gekeken wordt of een methode compleet is. De aanbevelingen in het onderzoeksverslag hebben we onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- De methode
- De implementatie van de methode
- Begeleiders en hun relaties tot beschikbare middelen
- De RIBW Nijmegen & Rivierenland

Om de verhoudingen tussen deze onderwerpen te verduidelijken geven we hieronder een schematische weergave van hoe aanbevelingen zich tot elkaar verhouden.

Ons onderzoek heeft zich vooral gericht op de methode en op de begeleiders en de voor hun nodige middelen. En in mindere mate hebben wij ook gesproken over de implementatie van de methode. Daarnaast hebben wij met ons onderzoek ook te maken gekregen met meer organisatorische zaken. Het is dus logisch dat de wij ons in ons product vooral richten op de aanbevelingen die het *werken* (door begeleiding) met de *methode* (methodiekontwikkeling) verbeteren. Natuurlijk is het bij de uiteindelijke implementatie van belang om met **alle** aspecten vanuit de aanbevelingen rekening te houden, implementatie vormt dus geen cirkel van het figuur maar is meer een proces wat vanuit de methode vertrekt en dat om succesvol te zijn ook in de andere gebieden moet plaatsvinden. Hieronder zullen we ons adviezen voor de ontwikkeling van de methode geven en daarnaast ook ons advies om de begeleiding bij cliënten met zingevingsvraagstukken te verbeteren. Aanbevelingen die niet zozeer direct te maken hebben met onze onderzoeksvraag verwerken wij in de discussie.

2. Aanbevelingen:

2.1 Factoren van invloed op het werken met de methode:

Om het vanuit onze aanbevelingen realistisch en haalbaar te maken om met de methode te werken hebben we een aantal factoren beschreven waarmee rekening gehouden moet worden om dit te kunnen realiseren (zie 10.1. uit het onderzoeksverslag):

- Tijd
- Belasting van begeleiders
- Aanwezigheid van ethiekcommissie
- Aanwezigheid van geestelijk verzorger
- Ruimte voor feedback op de methode
- Individuele verschillen tussen begeleiders
- Wensen en behoeften van begeleiders
- Het aanwezige begeleidingsplan
- Huidige werkwijze van de RIBW

2.2 De methode

De aanbevelingen om de methode te verbeteren zijn verdeeld in twee punten:

- **De methode inhoudelijk:** De inhoud van de methode.
- **Beschrijving van de methode:** De manier *waarop* de methode beschreven is.

2.2.1 De methode inhoudelijk

Om de methode inhoudelijk te verbeteren is het belangrijk om de volgende punten in volgorde in de methode te verwerken:

- Duidelijk de vraagstukken definiëren waarbij de methode gebruikt kan worden. Hierin een verschil maken in verschillende niveaus van zingeving.
- Duidelijk maken hoe het werken met de methode en *tijd* zich met elkaar verhouden.
- De methode onderverdelen in duidelijke en overzichtelijke stappen.
- Per stap van de methode het te behalen doel benoemen.
- Per stap van de methode de competenties en handelingen benoemen die nodig zijn om het doel te behalen. Hierbij gebruikmaken van het competentieprofiel van Kuin, concreet gemaakt voor de RIBW Nijmegen & Rivierenland.
- De methode in overeenstemming brengen en verankeren in beleidsdocumenten en de instellingsmethodiek.

2.2.2 Beschrijving van de methode

Ons advies is, om **nadat** de methode inhoudelijk is aangepast, deze duidelijk te structureren per stap van de methode. Belangrijk hierbij is het dat onderscheid gemaakt kan worden tussen de verschillende punten (Dit kan door deze in aparte kopjes binnen de stappen te beschrijven). Daarnaast is het belangrijk dat duidelijk en concreet beschreven is wat alles inhoudt en waarvoor het gebruikt kan worden. Dit gaat over de volgende punten:

- Competenties die nodig zijn.
- Handelingen en activiteiten die uitgevoerd kunnen of moeten worden.
- Vragen die begeleiders per stap kunnen stellen
- Middelen die begeleiders nodig hebben of kunnen gebruiken in de begeleiding bij zingevingsvraagstukken.

Samengevat: Informatie voor begeleiders wordt op deze manier duidelijker voor begeleiders en kan dus ook sneller toegepast worden. Dit is belangrijk omdat begeleiders minder hun best hoeven te doen om te begrijpen wat er van hen gevraagd wordt, dit bespaart tijd, die kostbaar is binnen de

RIBW. Ook verloopt de inzetbaarheid van gespecialiseerde ondersteuning beter wanneer begeleiders weten wat er op dat gebied aanwezig is en wat ze daarvan kunnen verwachten.

2.2.3 Afsluiting

Ons advies is om de bovenstaande punten toe te passen op de methode '*ondersteuning bij zingevingsvraagstukken'.* Omdat het handig is om een overzicht te hebben van alle genoemde punten hebben wij in het volgende hoofdstuk een checklist gemaakt waarin punten beschreven staan die belangrijk zijn voor een methode. Deze kan later gebruikt worden om te kijken of de methode volledig is en is eventueel bruikbaar bij het ontwikkelen van een volgende methode. In ons onderzoeksverslag hebben wij ook de factoren beschreven die van invloed zijn op onze aanbevelingen. Bij dit stuk van onze aanbevelingen moet en kan rekening gehouden worden met: *beschikbare tijd, de leden Ethiekcommissie, de geestelijke verzorgster, het aanwezige begeleidingsplan, de werkwijzen van de RIBW Nijmegen & Rivierenland*(zie hoofdstuk 10.1 van het onderzoeksverslag). De aanwezige tijd is iets waar rekening mee gehouden moet worden. De resterende factoren kunnen als hulpmiddelen gebruikt worden om de methode zo aan te passen dat deze goed te gebruiken is door begeleiders. Het begeleidingsplan geeft begeleiders al de mogelijkheid om te spreken over zingeving.

2.3 Begeleiders:

De aanbevelingen om de begeleiders beter in staat te stellen om te kunnen begeleiden bij zingevingsvraagstukken zijn onderverdeeld in interne en externe factoren (zie hoofdstuk 8.4.3 van het onderzoeksverslag):

- **Het competentieniveau van begeleiders.** Wat hebben begeleiders qua competenties in huis en wat hebben ze qua competenties nodig in de begeleiding bij zingevingsvraagstukken.
- **De relaties tussen begeleiders en hulpmiddelen.** In hoeverre zijn de juiste hulpmiddelen beschikbaar en te gebruiken voor begeleiders in de begeleiding bij zingevingsvraagstukken.

2.3.1 Het competentieniveau van begeleiders.

Om het competentieniveau van de begeleiders meer geschikt te maken voor het werken met zingevingsvraagstukken adviseren wij om:

- Het competentieprofiel van Kuin (2009) aan te passen aan de specifieke omstandigheden van de RIBW Nijmegen & Rivierenland. Het wordt dan duidelijk wat precies de verwachtingen zijn in het begeleiden bij zingevingsvraagstukken, naar zowel de begeleiders als de geestelijke verzorgster.
- Het aangepaste competentieprofiel van Kuin (2009) als meetinstrument te gebruiken wat gebruikt kan worden om te kunnen meten hoe competent de begeleiders zijn in de begeleiding bij zingevingsvraagstukken.
- De methode integreren in de al aanwezige trainingen Individuele Rehabilitatie Benadering (IRB) en Herstelondersteunend Werken.

2.3.2 De relaties tussen begeleiders en hulpmiddelen.

Om begeleiders beter in staat te stellen om de aanwezige hulpmiddelen te vinden en te gebruiken adviseren wij om:

- Aan alle begeleiders van de RIBW Nijmegen & Rivierenland duidelijk maken wanneer zij door kunnen verwijzen naar de geestelijke verzorgster. Op die manier wordt het hulpmiddel tijd efficiënter gebruikt (zie ook hoofdstuk 2.1.2 van dit document) door begeleiders. Dit kan mogelijk door dit in de methode te benoemen.
- Per team van de RIBW Nijmegen & Rivierenland een aanspreekpunt aan te wijzen die verantwoordelijk wordt voor de begeleiding bij zingevingsvraagstukken. Op die manier worden vragen centraal opgevangen, dat geeft overzicht. Hierbij moet rekening gehouden worden dat een aantal teams binnen de regio al een 'aanspreekpunt' hebben in de zin van een lid van de Ethiekcommissie.

- Halfjaarlijks een overleg te organiseren tussen de begeleiders, Ethiekcommissie, geestelijk verzorgster en andere hulpmiddelen. Hierin kan men bespreken wat men van elkaar nodig heeft, en wat men elkaar te bieden heeft. Ook is het mogelijk om daar het gebruik van de methode te evalueren. Dit zorgt voor een duidelijkere verbinding tussen begeleiders zelf en de binnen de RIBW aanwezige hulpmiddelen in de begeleiding bij zingevingsvraagstukken.

2.3.3 Afsluiting

Bij deze adviespunten is rekening gehouden met de volgende zaken: *beschikbare tijd, de leden van de Ethiekcommissie, de geestelijke verzorgster, de individuele verschillen begeleiders, de wensen en behoeften van begeleiders, lopende projecten /belasting van de begeleiders*(zie hoofdstuk 10.1 van het onderzoeksverslag). Als hier geen rekening mee gehouden wordt dan zal er, bijvoorbeeld bij overleg tussen begeleiders, de Ethiekcommissie en de geestelijke verzorgster te weinig rekening gehouden worden met de belasting die begeleiders ervaren als er overleg plaatsvindt.

2.4 Implementatie:

Zoals eerder gezegd is het doel van dit onderzoek niet geweest om de methode te implementeren. Niet dat dit geen doel is van de RIBW, zeker wel. Ons onderzoek is echter bedoeld als een voorbereiding hierop. Het wegnemen van de obstakels die een grondige implementatie in de weg staan en het bekijken welke voorwaarden nodig zijn om een methode effectief te kunnen implementeren. Gedurende dit onderzoek hebben wij dit in ons achterhoofd gehouden. Zowel in de gesprekken met de experts als met de geënquêteerden is dit onderwerp ook ter sprake gekomen. Vandaar dat wij geloven hier ook iets zinnigs over te kunnen zeggen. We willen daarbij een aantal voorwaarden ter sprake brengen die belangrijk zijn om uiteindelijke de methode te kunnen implementeren. Overigens is het moeilijk om een grens te trekken tussen onze aanbevelingen over de ontwikkeling van de methode en dat wat wij implementatie van de methode noemen. Onder dit kopje komen namelijk adviezen terug die eerder in dit document ook al terugkomen.

Onze adviezen wat betreft het beginnen van de implementatie richten zich op twee volgende zaken:

- **Processen rond de implementatie.** De zaken die nodig zijn om de implementatie een goede basis te geven, zodat de methode daadwerkelijk een werkbare methode is en blijft.
- **De bekendheid van de methode.** Wat de methode nodig heeft om daadwerkelijk van de plank gehaald te worden en gebruikt te worden.

2.4.1 Processen rond de implementatie

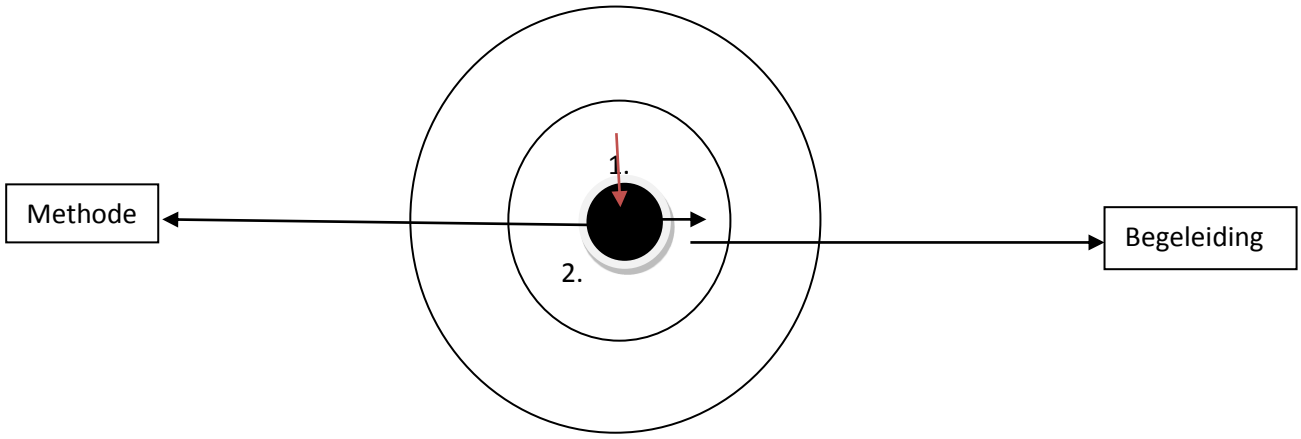
Wij adviseren de RIBW Nijmegen & Rivierenland om het implementeren van de methode op de volgende manier te beginnen en vorm te geven:

- Om de methode daadwerkelijk goed te kunnen gebruiken is het nodig dat begeleiders de cliënten begrijpen. De cliënten zijn uiteindelijk degenen die geholpen willen en moeten worden. Daarom moeten de begeleiders leren om hier rekening mee te houden. Ons onderzoek en het onderzoek *Beelden van het goede leven* (VDO Opleidings- en adviescentrum, 2007) laten naast elkaar zien dat begeleiders geen congruent beeld hebben wat voor cliënten belangrijke gebieden zijn bij zingevingsvraagstukken. Wij adviseren om, net zoals de cursus Herstel Ondersteunend Werken, de training IRB zo aan te passen dat er voor begeleiders momenten komen dat zij in deze training met cliënten uitwisseling hebben. Op die manier kunnen misvattingen van de begeleiders (maar ook van de cliënt) rechtgezet worden.
- Het benoemen van een aanspreekpunt voor RIBW Nijmegen & Rivierenland wiens eindverantwoordelijkheid het zal worden om de methode te implementeren. En ook om de manier van werken die de methode vraagt te verankeren in de bedrijfscultuur (Kotter, 2000). Hiermee wordt ook duidelijkheid gecreëerd naar de rest van de organisatie dat de implementatie een serieuze zaak is voor de RIBW. De uitkomsten van ons onderzoek laten zien dat het domein *kwaliteitszorg en deskundigheidsbevordering* (Kuin, 2009) amper gezien

wordt als belangrijk in de begeleiding bij zingevingsvraagstukken. Een aanspreekpunt die organisatie breed bekendheid geniet en opereert vanuit het hart van de organisatie heeft de mogelijkheid om het eerder genoemde domein uit te bouwen.

2.4.2 De bekendheid van de methode

De methode (zwart) vormt de kern van ons onderzoek. Voordat de methode gebruikt kan worden door begeleiders, dat is voordat de methode extern gericht wordt, zal de methode bekeken moeten worden op de inhoud(1). In de 'interne' fase (hoofdstuk 2.1) is dat al gebeurd en kan de methode zich gaan richten op de 'buitenwereld', dat zijn de begeleiders(2).

Om de methode meer bekendheid te geven adviseren wij het volgende:

- Op individueel en op teamniveau begeleiders inlichten over de inhoud van de methode en wat er nodig is om hiermee te werken (het competentieprofiel van Kuin, 2009). Wij adviseren om hierbij gebruik te maken van de rondgang die Lucia Leijten op dit moment al aan het maken is.
- Duidelijk communiceren naar de begeleiders van de RIBW Nijmegen & Rivierenland waarom de RIBW juist gebruikmaakt van deze specifieke methode. De RIBW kan hierin leren van Eleos, die in hun model een duidelijke uitleg geven van de keuze voor een specifiek model. Als duidelijk wordt wat de redenen van de RIBW zijn om ervoor te kiezen deze methode te hanteren in het werken met zingevingsvraagstukken zullen begeleiders eerder begrip kunnen opbrengen om de methode daadwerkelijk te gebruiken. Het is niet aan te raden voor deze communicatie de mail te gebruiken. Zowel in (informeel) gesprek met één expert als bij de uitkomsten van de enquêtes blijkt dat mail als medium niet populair is.

2.5 Discussie:

Zoals we gezien hebben staat de methode centraal in een bredere context van begeleiding en binnen de RIBW Nijmegen & Rivierenland. Wij adviseren de RIBW Nijmegen & Rivierenland na te denken over de vraag hoe de volgende thema's zich verhouden tot het werken met de methode:

- Hoe past het werken met zingevingsvraagstukken, wat tijd en aandacht vraagt en waarbij cliënten niet gediend zijn om altijd maar doelgericht te moeten werken, bij de vraag van de efficiëntie waar ook de RIBW Nijmegen & Rivierenland zich mee geconfronteerd weet?
- Heeft het meerwaarde voor de RIBW Nijmegen & Rivierenland om het advies waarin de criteria voor een methode (zie hiervoor ook de checklist) genoemd worden niet alleen te gebruiken voor de methode *ondersteuning bij zingevingsvraagstukken*, maar ook bij andere methodes van werken binnen de RIBW?

- Hoe kan het nadenken over *kwartier maken* waar de RIBW Nijmegen & Rivierenland mee bezig is, aansluiten op het werken met zingevingsvraagstukken. *Kwartier maken* en het werken met zingevingsvraagstukken vragen beiden een manier van werken die anders om lijkt te gaan met het hulpmiddel *tijd,* zoals dat op dit moment in de GGZ, maar ook binnen de RIBW Nijmegen & Rivierenland gedaan wordt. Het gaat dan om een manier van werken die op een flexibelere en minder gestructureerde manier met tijd omgaan. Omdat zingevingsvragen niet te vangen zijn in een agenda. Het is niet is aan te raden om zingevingsvragen te plannen in een uurtje begeleiding en dan te zeggen: 'kom laten we het eens hebben over…'.
- Hoe gaat de RIBW Nijmegen & Rivierenland haar balans vinden in het begeleiden bij de problemen van cliënten? Gaat men daarin vooral kiezen voor een *pathologische aanpak* die zich richt op ziektebeelden, of richt men zich daarin vooral op *zingevingsgerichte aanpak* die verschijnselen duidt als zingevingsvraagstukken. Wat is hierin voor de cliënt het juiste?

3. Checklist methode:

In ons afstudeeronderzoek hebben we onderzoek gedaan naar methodiekontwikkeling. Vanuit dit onderzoek zijn een aantal criteria naar voren gekomen waar een methode aan moet voldoen om effectief gebruikt te kunnen worden. Deze zullen we op een rijtje zetten in een checklist zodat het in de toekomst mogelijk is om de methode zingeving of eventueel een andere methode te analyseren en te bekijken of deze zo functioneert of kan functioneren dat het een meerwaarde is voor de mensen die ermee moeten werken.

Een methode:

- Beschikt over specifieke en welomschreven doelen. Daarnaast is ook nagedacht over de wijze waarop deze doelen geëvalueerd kunnen worden
- Is ontworpen voor een bepaalde doelgroep, of heeft verschillende uitwerkingen voor verschillende doelgroepen
- Is voor een specifiek vraagstuk ontworpen
- Heeft een vaste overzichtelijke structuur met voorgeschreven stappen
- Is meerdere keren te gebruiken
- Is gericht op het handelen van de hulpverlener en legt uit wat deze moet doen. Hierbij worden handelingen, activiteiten en ondersteunende vragen onderscheiden
- Beschrijft wat de visie erachter de methode is
- Omschrijving van de beschikbare middelen
- Beschikt over een theoretisch kader

Daarnaast zijn er nog een aantal criteria die belangrijk zijn bij het ontwikkelen van een methode. Het is niet alleen belangrijk dat er een methode is die de begeleiding helpt om methodisch te werken. Het is ook belangrijk dat de mogelijkheid om er goed mee te kunnen werken aanwezig is. Dit houdt onder andere in dat:

- Er voldoende tijd moet zijn voor begeleiders naast de tijd die ze voor andere werkzaamheden nodig hebben. Het werken met de methode moet dus passen in de wijze van begeleiden.
- Begeleiders voldoende middelen tot hun beschikking hebben om te werken met een methode en dat ze ook weten op welke wijze deze middelen te gebruiken zijn.
- Duidelijk is welke vaardigheden gevraagd worden wanneer gehandeld wordt met een methode. Dit is nodig omdat anders niet duidelijk is wat er van een begeleider verwacht wordt.

4. Afsluiting:

Zo zijn we aan het eind gekomen van ons adviesrapport. Wij hopen dat dit adviesrapport bijdraagt aan het verder ontwikkelen van de methode zingeving en dat deze een aanvullende bijdrage kan leveren in het welzijn van medewerkers, maar ook van cliënten van de RIBW Nijmegen & Rivierenland. Dat is ons doel geweest in het onderzoeken en schrijven van het verslag en dit product.

5. Literatuur:

- Kotter, J. (2000). Leiderschap bij verandering.
- Kuin, A. (2009). *Competenties voor het bieden van spirituele zorg aan patiënten in de palliatieve fase en hun naasten.* Agora.
- VDO Opleidings- en adviescentrum. (2007). *Beelden van het goede leven. Een onderzoek naar kwaliteit van leven binnen de RIBW-NR.* Nijmegen.